

Солодовник Олена Сутнісна характеристика поняття "професійне самовдосконалення" молодших медичних спеціалістів // Нові технології навчання: Наук.-метод, зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ-Вінниця, 2014. – Вип. 83. – С. 227-232.

О.В. Солодовник,
аспірантка кафедри педагогіки
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ "ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ" МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

***Анотація.** У статті проаналізовано сучасні вимоги до професійної підготовки молодших медичних спеціалістів, зроблено акцент на необхідності підвищення їх професійної компетентності впродовж всього життя, зроблено висновок про сутність і зміст професійного самовдосконалення медичного працівника.*

***Ключові слова:** удосконалення, професійне самовдосконалення, професійне самовдосконалення медичного працівника.*

Стан здоров'я населення був і залишається провідним критерієм розвитку суспільства, адже його високий рівень є підґрунтям економічного, соціального й політичного добробуту в державі, запорукою безпеки та прогресу. Оптимальне забезпечення населення медичними кадрами (лікарями та молодшими медичними спеціалістами) є головною передумовою пріоритетного розвитку медичної допомоги, впровадження нових ефективних медичних технологій і формування здорового способу життя людей [2]. Тому модернізація системи охорони здоров'я, яка передбачає передусім покращення якості надання

допомоги населенню, вимагає високого рівня теоретичної підготовки медичних кадрів, грамотного виконання ними професійних маніпуляцій, практичного володіння сучасними технологіями, здатності до підвищення професіоналізму впродовж усієї трудової діяльності [22]. Отож сучасна реформа системи охорони здоров'я, запровадження бюджетно-страхової медицини, інтеграція України в європейське співтовариство потребують удосконалення системи медичної освіти з метою підготовки фахівців, які відповідали б світовим стандартам [11].

За цих умов професійна підготовка медичних працівників залишається одним із регуляторів соціального розвитку, оскільки фактично формує доктрину життєздатності суспільства та підтримує його через діяльність кадрів системи охорони здоров'я [2]. Медицина, як сфера професійної діяльності, накладає специфічний відбиток на фахівців цієї галузі, вимагає від них своєчасного підвищення кваліфікації з метою відповідності рівню новітніх технологічних та наукових досягнень [22].

Підготовка майбутніх медиків є складовою професійної освіти і спрямована на забезпечення фахівців певним рівнем професійної майстерності, формування в них відповідних якостей з одночасним розвитком загальної культури особистості. При цьому найбільш поширеною в системі охорони здоров'я є професія медичної сестри, тому проблеми медсестринської освіти й діяльності є надзвичайно актуальними [11]. Як зазначає Т. Кудрявцева, у сучасних умовах традиційні уявлення про медсестру як фахівця, який виконує допоміжні функції в системі охорони здоров'я, безнадійно застаріли. Про нагальність вирішення окресленої проблеми свідчать матеріали науково-практичних медсестринських конференцій, опитування керівного складу медсестринських кадрів. З огляду на це, головним завданням медсестринської освіти є підготовка кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів з високим рівнем сформованості професійних знань, вмінь, навичок, творчого мислення, національної свідомості [13].

В основі забезпечення якісно нового рівня медсестринської допомоги населенню лежать вдосконалення професійної підготовки [13]. Однак система

медсестринської освіти в Україні сьогодні ще не повністю відповідає світовому рівню професійної підготовки медичних сестер і вимогам сучасної практичної медицини [13]. Випускник медичного навчального закладу після працевлаштування стикається з проблемою невідповідності рівня своєї освіти з обсягом роботи, яку він має виконувати в лікувальному закладі [13]. Ці проблеми пов'язані, передусім, із швидкими темпами розвитку сучасного суспільства. Так, на початку XX ст. оновлення інформації відбувалося кожні 20-30 років. Суспільство не так гостро відчувало брак новітніх знань, зберігаючи при цьому незмінною систему освіти. Сьогодні знання оновлюються, на думку експертів, на 15 % на рік, тобто повністю кожні 6 років. Відповідно, існуючі системи базової освіти не встигають за змінами світу і зростаючим потоком наукової інформації. Як наслідок, молоде покоління після закінчення ВНЗ та здобуття професійної освіти в 23-25 років стає носієм вже застарілих знань. Намагаючись зайняти своє місце в суспільстві, молодий спеціаліст докладає значних зусиль і, досягнувши гідного суспільного становища, стає фахівцем, який не володіє сучасними знаннями. Нове ж покоління виявляється ще швидше витісненим наступною генерацією молодих фахівців, які володіють сучасними технологіями та підходами до вирішення наукових і прикладних завдань у всіх сферах життя суспільства [21].

Допоки система і технології освіти будуть відставати від темпів оновлення знань, продуктивне професійне життя покоління неминуче буде скорочуватися. Науково-технічний прогрес, що складає системотвірну сутність формування медичного працівника нового типу в умовах "суспільство – наука – медицина – людина", підвищує вимоги до професіоналізації особистості медичного працівника, пов'язує цей процес із сучасними соціально-економічними завданнями. Сьогодні професійна діяльність медичного працівника передбачає високоінтелектуальну працю і вимагає від медиків широкого загальноосвітнього, спеціального і культурного кругозору. Внаслідок цього розширюється його трудова діяльність, яка включає в себе такі типи, як: професійна, соціальна, пізнавальна, практична, організаційно-управлінська,

естетична, моральна, споживча. Внаслідок цього в умовах професійного навчального закладу медичного профілю особливо актуальною стає проблема вироблення реальних педагогічних механізмів, що забезпечують у кожного медичного працівника формування потреби максимально розвивати і реалізовувати свої можливості [22].

Система професійної освіти має готувати фахівців нового типу, які володіють сучасними методиками здійснення професійної діяльності і готових до оволодіння новими впродовж усього професійного життя. Створення умов для стимулювання медичних працівників до підвищення і збереження високої якості професійної діяльності, підвищення престижу професії, є ключовими заходами в галузі підвищення мотивації медичних працівників [15].

Відтак, зростаючі вимоги до професійно-посадових характеристик медичних працівників вимагають відповідної організації та вдосконалення професійної підготовки медичного персоналу [7]. Завдання навчальних закладів медичного профілю полягають в забезпеченні оволодіння майбутніми медичними фахівцями конкретною сумою знань, необхідних для роботи за обраним фахом [23, с. 71], та усвідомленні ними шляхів подальшого розвитку своєї професійної діяльності, здатності активно й ефективно впливати на цей процес. Система професійної освіти має забезпечити якісну професійно-практичну підготовку медсестринських кадрів залежно від потреб населення та ринку послуг і гарантувати відповідну кваліфікацію та компетентність у вирішенні професійних завдань [13]. На жаль, для багатьох медичних працівників необхідність керуватися у своїй діяльності не тільки професійними стандартами, але і регулярно оновлювати і поповнювати власні теоретичні та практичні знання ще не є невід'ємною частиною роботи. При цьому сучасна система охорони здоров'я відчуває потребу у фахівцях, здатних до постійного професійного зростання [9].

Ефективність діяльності фахівця в сфері охорони здоров'я визначається не тільки рівнем його професійних вмінь, але й, значною мірою, характером професійного самовизначення, ставлення до професії, професійної ідентифікації.

А отже, у навчанні майбутнього фахівця важливо розвивати установку на особистісно-орієнтоване *професійне самовдосконалення*, яке досягається при створенні певних умов пізнання студентами своїх мотивів, цілей і можливостей реалізації особистісних властивостей і якостей [5].

Проблема професійного самовдосконалення особистості викладача становить значний інтерес для багатьох наук. Існує безліч підходів до трактування феномену «професійне самовдосконалення». Зокрема О. Борденюк характеризує професійне самовдосконалення як процес і вміння використовувати набуті знання для свого інтелектуального зростання і вдосконалення професійно-значущих якостей [3].

У своїх дослідженнях Л. Сущенко визначила «професійне самовдосконалення» як внутрішній процес якісних самозмін, який відбувається за рахунок усвідомлення фахівцем необхідності самовдосконалення, грамотного самоаналізу, власних роздумів і порівнянь своєї діяльності з іншими спеціалістами, яких визнано зразковими; мотивованого, цілеспрямованого і добре організованого саморуку до найкращого в собі [19].

За твердженням І. Чемерілової, професійне самовдосконалення – цілеспрямована, систематична, високоорганізована і творча діяльність, яка міститься в самотійному заглибленні і розширенні професійних знань, розвитку умінь, здібностей і професійно-значущих якостей особистості медичного працівника і має на меті неперервне зростання фахової майстерності та особистісне самовдосконалення [20]. При цьому Т. Вайніленко зазначає, що професійне самовдосконалення – це процес і результат творчого цілеспрямованого самотійного самодетермінованого руху фахівця від Я-реального до Я-ідеального, від Я-потенційного до Я-актуального, що здійснюється у формі професійного самовиховання, самоосвіти і самоактуалізації, забезпечує досягнення фахівцем позитивних особистісних змін і є передумовою його успішної творчої самореалізації у професії [4]. М. Ксьонзенко ж визначає професійне самовдосконалення як процес і результат цілеспрямованого самотворення, що досягається завдяки самоосвіті та

самовихованню і забезпечує постійне підвищення майстерності фахівця та його творчу і професійну самореалізацію [12].

Професійне самовдосконалення розглядається О. Прокоповою як свідома професійна діяльність людини в системі її неперервної професійної освіти, яка спрямована на підвищення її фахового рівня, професійну самореалізацію, подальший розвиток професійно значущих якостей, підвищення ефективності виконуваної роботи відповідно як до інтересів і потреб пацієнта, так і до вимог суспільства щодо особистісного і професійного розвитку людини [16].

К. Альбуханова-Славська розуміє професійне самовдосконалення фахівця як процес підвищення рівня його професійної компетентності і розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності, особистої програми розвитку [17]. Професійне самовдосконалення – це невід'ємний компонент підготовки фахівців, результат свідомої взаємодії фахівця з конкретним соціальним середовищем, під час якого він реалізує потребу розвитку у себе таких професійно-важливих якостей, відповідних знань і вмінь, що сприятимуть успіху у професійній діяльності та життєдіяльності взагалі [8].

У своєму дослідженні Н. Ковальчук [10] виходить з розуміння професійного самовдосконалення як складного процесу, у якому свідома діяльність студента коледжу спрямована на реалізацію себе як особистості в обраній професійній діяльності. В. Гриньова професійне самовдосконалення визначає як свідомий цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності, розвиток професійно значущих властивостей, ціннісних орієнтацій відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умовами професійної діяльності й особистої програми розвитку «Я-концепції», що передбачає сформованість досконалого рівня професійної культури [6].

Професійне самовдосконалення фахівця, на думку О. Прокопової [16], може відбуватись у двох формах – самоосвіта і самовиховання, які забезпечують розвиток професійно значущих якостей, професійну самореалізацію та детермінуються такими особистісними факторами, як мотивація досягнення і

професійна самосвідомість. Т. Вайніленко у змісті професійного самовдосконалення виділяє вже три сутнісні складові: *самоосвіту*, що спрямовується на оновлення і поглиблення наявних у фахівця знань для досягнення бажаного рівня професійної компетентності, *самовиховання* як активну цілеспрямовану діяльність спеціаліста із систематичного формування й розвитку в себе позитивних та усунення негативних якостей, *самоактуалізацію* як розвиток і вияв власних сутнісних сил і потенцій [4]. При цьому студент медичного коледжу розглядається не тільки і не стільки суб'єктом виховного процесу, скільки суб'єктом власного розвитку та самовдосконалення. Процес самовдосконалення починається з самопізнання. Пізнаючи себе через порівняння з якостями іншої людини, учні отримують інформацію, необхідну для вироблення власної оцінки. Без самопізнання студент не зможе правильно намітити програму самовиховання і самовдосконалення [18]. Без адекватної самооцінки неможливий і процес самовиховання. Стимулювати процес самовиховання студентів-медиків у ході навчального процесу можна на основі диференційованого та індивідуального підходів: одних спонукати керуватися своїм позитивним ідеалом, іншим допомогти зруйнувати негативний і сформувати позитивний, третім допомогти у виборі ідеалу [1].

Таким чином, професійно-особистісний розвиток фахівця-медика визначається рівнем розвитку його професійно важливих властивостей, якостей і здібностей. Це розвиток, що включає два взаємопов'язаних паралельно здійснюваних процесів: професійно-особистісний розвиток фахівця викладацьким складом і особистісно-професійний саморозвиток, що являє собою становлення професійної мобільності, яка визначається не тільки його здатністю змінювати свою професію, місце і рід діяльності, але і вмінням приймати самостійні і нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня свого професіоналізму, здатністю швидко освоювати нове освітнє, професійне, соціальне та національне середовище [5]. Проблема неперервного підвищення професійного рівня медичного персоналу, необхідність організації внутрішньої системи його навчання в умовах, наближених до діяльності в лікувально-

профілактичних установах, визначає пошук нових освітніх форм [14]. Підвищення якості підготовки та виховання фахівців з охорони здоров'я потребує перегляду психолого-педагогічних засад діяльності навчальних закладів, упровадження сучасних концепцій і підходів, посилення акценту на формування професійної культури студентів.

Список використаної літератури

1. Бакшанговский, В.И., Согомов Ю.В. Профессиональная этика : социологические ракурсы / В.И. Бакшанговский, Ю.В. Согомов // Социологические исследования. – 2005. – № 8. – С. 3-13.
2. Белова Л.О. Реформатори галузі охорони здоров'я заслуговують на високу державну оцінку // Здоров'я України : медична газета : спеціалізоване видання для лікарів. – № 10. – 2009. – С. 71.
3. Борденюк О.В. Психологические факторы профессионального самосовершенствования будущих учителей: автореф. дис. ... канд. пед. наук / О.В. Борденюк : спец. 13.00.04 : «Теория и методика профессионального образования». – К., 1983. – 24 с.
4. Вайніленко Т.В. Сутність та зміст професійно-педагогічного самовдосконалення // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : Рута, 2005. – Вип. 278. – С. 13-20.
5. Горюнова Л.В. Составляющие профессиональной мобильности специалиста // Естествознание и гуманизм : сб. науч. трудов. – Вып. 5. – Т. 2. / под ред. проф. д. б. н. Н.Н. Ильинских. – Томск: Томский государственный университет, 2005.
6. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний і методичний аспекти) / В.М. Гриньова. – Харків, 1998. – 300 с.
7. Двойников С.И., Карасева Л.А. Управление развитием сестринского персонала : уч. пос. – М. : ФГОУ «ВУНМЦ Росздрави», 2006. – 119 с.
8. Ігнатюк О.А. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / О.А. Ігнатюк : спец. 13.00.04 : «Теорія і методика професійної освіти». – Харків, 2010. – 44 с.
9. Камынина Н.Н., Островская И.В., Пьяных А.В. Менеджмент и лидерство : учебник для студентов учреждений высш. проф. образования. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2009.
10. Ковальчук Н.П. Рівні професійного самовдосконалення особистості студентської молоді педагогічного коледжу / Н.П. Ковальчук. – Умань : Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т.Г.Шевченка, 2007. – 123 с.
11. Колісник-Гуменюк Ю.І. Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах : монографія / Юлія Ігорівна Колісник-Гуменюк. – Львів: "Край", 2013. – 296 с.

12. Ксьонзенко М.А. Самовиховання вчителя як невід'ємна частина його професійного самовдосконалення / М.А. Ксьонзенко // Наукова скарбниця Донеччини. – 2011. – № 1 (8). – С. 84-87.

13. Кудрявцева Т.О. Актуальні питання професійної підготовки майбутніх медичних сестер до розв'язання проблемних ситуацій в професійній діяльності : електронний ресурс : режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Pedagogica/2_86527.doc.htm.

14. Логвинова О.В. Вопросы организации непрерывного обучения сестринского персонала в лечебные учреждениях // Сестринское дело. – 2008. – № 4. – С. 43–46

15. Проект Концепции развития непрерывного медицинского образования в РФ // Ассоциация медицинских обществ по качеству URL : електронний ресурс : режим доступу : http://www.cito03.ru/zakonodat/prikaz/med_obrazov.pdf

16. Прокопова О.С. Система професійного самовдосконалення вчителя хімії середньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. Наук : спец. 13.00.04 : «Теорія і методика професійної освіти» / О.Л. Прокопова. – Київ, 2003. – 26 с.

17. Психология и педагогика: учебное пособие / под. ред. К.А. Альбухановой, Н.В. Васиной, Л.Г. Лаптевой и др. – М. : Изд-во Совершенство, 1998. – 320 с.

18. Садыханова Р.Ш. Специфика профессионально-нравственных качеств у студентов медицинского колледжа : електронний ресурс : режим доступу : http://www.rusnauka.com/27_NII_2013/Pedagogica/2_146507.doc.htm

19. Сущенко Л.О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук // Л.О. Сущенко : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Київ, 2009. – 20 с.

20. Чемерилова И.А. Формирование готовности будущего педагога к профессиональному самосовершенствованию: дис. ... канд. пед. наук / И.А. Чемерилова : спец. 13.00.01. – Чебоксары, 1999. – 192 с.

21. Чернов Ю.К., Палферова С.Ш. Материалы XI симпозиума «Квалиметрия в образовании: методология, методика, практика» / под науч. ред. Н.А. Селезневой, А.И. Субетто. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006.

22. Чернышова Т.С. Профессиональная и образовательная мобильность медицинских работников в системе непрерывного профессионального образования : електронний ресурс : режим доступу : http://sociosphera.com/publication/conference/2013/167/professionalnaya_i_obrazovatel'naya_mobilnost_meditsinskih_rabotnikov_v_sisteme_nepreryvnogo_professionalnogo_obrazovaniya/.

23. Шегедин М.Б. Проблемні питання медсестринства в Україні / Марія Броніславівна Шегедин // Українські медичні вісті : наук.-практ. журнал Всеукраїнського лікарського товариства. – 1997. – № 2-3 (57-58). – Т. 1. – С. 71-72.